

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ХЯЛБАРШУУЛСАН ЭХЭД
БАЙГАА ДҮГНЭЛТ, БАРИМТ НОТОЛГООНД
ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙХ

ХИЧЭЭЛИЙН ЗОРИЛГО

- Шинжлэх ухааны хялбаршуулсан эхийг задлан шинжлэх
- Шинжлэх ухааны хялбаршуулсан эхийг таних

Дээрх Шавж 1, Шавж 2 эхийг уншаад

- Мэргэжлийн үг, нэр томъёог 1
- уран дүрслэлийг 2
- жишээ, тоо баримтыг 3
- сэтгэгдэл мэдрэмжийг 4
- дүгнэлтийг 5 гэж тус тус ялган тэмдэглээрэй.

ШАВЖ 1

...Тусгайлан тооцоолж бодсоноор манай ертөнц дэх шавжны тоо ойролцоогоор 108 миллиард (минимум) болно. Өөрөөр хэлбэл, дэлхийн хүн амын нэг бүрд 250 сая орчим шавж ногдох жишээтэй. Энэ үй түмэн шавж байгалийн элдэв үйл ажиллагаанд маш идэвхтэй оролцоно.

Шавжны байгаль дахь үүрэг ач холбогдол асар их юм. Шавж олон янзын цэцэгт ургамлын тоосыг хүртээдэг. ...Ургамлын тоос хүртээгч шавжаас нэгдүгээрт хальсан далавчтан ялангуяа балт зөгий, үхэр хэдгэнэ, хоёрдугаарт хос далавчтан, гуравдугаарт хайрсан далавчтан буюу эрвээхий орно. Хөрс үүсэх процесст шавжууд ялангуяа термит* ба шоргоолжууд их ач холбогдолтой. Эдгээр нь бусад авгалдайн адил газрын хөрсийг нүхлэн сийрэгжүүлж, агаар, чийг, дулааны солилцоог сайжруулах ба ургамал амьтдын үлдэгдлийг задалж, ялзмагаар баяжуулна. Шавж элдэв амьтдын ялгадас, хүүр, сэг ургамлын хагдралыг задалж, ариутган цэвэрлэх үүрэг гүйцэтгэхийн зэрэгцээ байгаль дахь бодисын эргэлтийг нөхцөлдүүлж түүнийг түргэсгэнэ. Шавж идэштэн шувууд ба сүүгээр бойжигчид цөөнгүй.

Шавжны байгальд үзүүлэх хор хөнөөл мөн асар их. Манай орны хувьд 1929-1939, 1946-1948, 1954- 1956 онд царцаа хадлан, бэлчээрт ихээхэн хохирол учруулж байсан түүхтэй. Царцаанаас гадна няслуур цохын утсан өт, нил хар цохын хуурамч утсан өт үр тарианы ургамлын үндсийг идсэнээс ургац сийрэгждэг бол газар дээрх хэсгийг (иш, навч, түрүү) нь үр тарианы бор бүгэг швед ялаа, бясаа, ургамлын бөөс, навч идэгч цох зэрэг 30 шахам зүйлийн хортон шавж голлон гэмтээдэг.

Манай орны ой модыг Сибирийн хүр эрвээхий, өрөөсгөл эрвээхий, яacobсоны эрвээхий, нарсны төөлүүр, сахалт цох зэрэг хортон шавж багагүй гэмтээж байна. 1956 оны судалгаагаар манай орны ойн 63790 га талбайд Сибирийн хүр эрвээхий (Dendrolimus sibiricus) тархан дэлгэрч, 17700 га талбайн хар модыг идэж сүйтгэснээс бүрмөсөн хатаж байжээ.

Хүн ба адгуусан амьтдыг празитлагч шавж асар олон бий. Хөх түрүү, шумуул, дэлэнч зэрэг хос далавчтан шавж хүн, сүүн тэжээлт амьтдын цусыг сорж амьдардаг. Зарим шавж элдэв халдварт өвчнийг тараан дамжуулдаг. Ийм шавжийн нэг бол Африкийн өмнөд ба төв хэсэгт тархсан цеце ялаа (cloosina). Бүүрэг бол хүн, амьтдад тахал тараагч гол эзэн.

Хүн ба амьтны бөөснөөс (anoplura) гадна шалз, ширх зэрэг (mallophago) эктопаразит нь амьтдын өд, хайрс, үсээр хооллож, гэмтэл учруулна. Амьтдын бие дотор амьдардаг (эндопаразит) шавж цөөнгүй.

(Чөлөөт нэвтэрхий толь-Википедиагаас)

ШАВЖ 2

Дэлхий дээр шавжгүй газрыг олоход бэрх. Бид тэдэнтэй усанд, агаарт, ойд, цөлд, тариалангийн талбайд, хотод болон газар сайгүй дайралддаг.

Шавж олон янз байдгаараа байгалийг чимж байдаг. Эрвээхийг цэцэгтэй зүйрлэх дуртай байдаг. Тэр бүү хэл, шавжны хээ угалз шиг гайхамшигтай зохицсон будаг цэцгэнд ч ховор тохиолдоно. Тиймээс эрвээхийн далавчны хээг хувцасны шинэ хэв маяг зохиоход ашигладаг нь тохиолдлын хэрэг биш.

Гэвч шавж биднийг үргэлж баярлуулж байдаггүй, заримдаа бидэнд өөрийнхөө аймшигт хүчийг харуулдаг билээ. Жишээлбэл, 1930-аад оны үед Африкт өргөнөөрөө нэлээд хэдэн километр зай эзэлсэн царцааны сүрэг гурван өдрийн турш үргэлжлэн нисэж, буух үед нь тэдний хүнд жинд мод хугарч байсан бол, хэдэн зуун км үргэлжилсэн энэ замд нэг ч ургамал үлдэлгүй зөвхөн хар зурвас газар үлдсэнийг эрдэмтэд ажиглажээ. Ийм царцаа Ази, Африкийн орнуудын олон сая га үр тариаг устгасан баримт бий.

Шавж бол хумхаа мэтийн аюултай өвчнийг тараах ба адгуусан амьтныг шимэгчлэх, таримал ургамлыг идэж сүйтгэхээс гадна ургамлын тоос хүртээж, бидний зарим дайсныг устган, торгоны мяндас, бал гаргаж өгдөг билээ.

ЭХЭД БАРИМТ, ДҮГНЭЛТ, НЭР ТОМЬЁО, УРАН ДҮРСЛЭЛ, ЗОХИОГЧИЙН МЭДРЭМЖ СЭТГЭГДЛИЙГ ЯМАР ЗОРИЛГООР АШИГЛАСНЫГ ЯРИЛЦЪЯ

Асуулт	Шавж 1	Шавж 2
Баримт		
Дүгнэлт		
Нэр томьёо		
Дүрслэл		
Мэдрэмж сэтгэгдэл		

ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ХЯЛБАРШУУЛСАН ЭХ

Шинжлэх ухаан, техник технологийн нээлт, ололт амжилт, шинэ содон юм, үзэгдэл, ойлголтыг өргөн олон уншигч, сонсогчдод тайлбарлан таниулсан бүтээлүүд байдаг. Ийм бүтээлийг шинжлэх ухааны хялбаршуулсан эх (зохиол) гэдэг. Ийм зохиолд янз бүрийн боловсрол, ажил мэргэжилтэй хүмүүс буюу олон нийтэд зориулсан ном товхимол, өгүүлэл, тайлбар, таницуулга зэрэг багтана. Шинжлэх ухааны хялбаршуулсан эх нь уншигч, сонсогчдод ойлгомжтой байдаг онцлогтой. Учир нь:

1. Мэргэжлийн нэр томъёо харьцангуй цөөн.
2. Хааяа уран дүрслэлийн аргыг ашигласан байдаг.
3. Үгийг шилжсэн утгаар нь сонгож болдог.
4. Тодотгол тайлбар, жишээ ихтэй.
5. Хүснэгт, загвар, эшлэл, зүүлт ашигладаггүй.

Эхээ дүгнэе

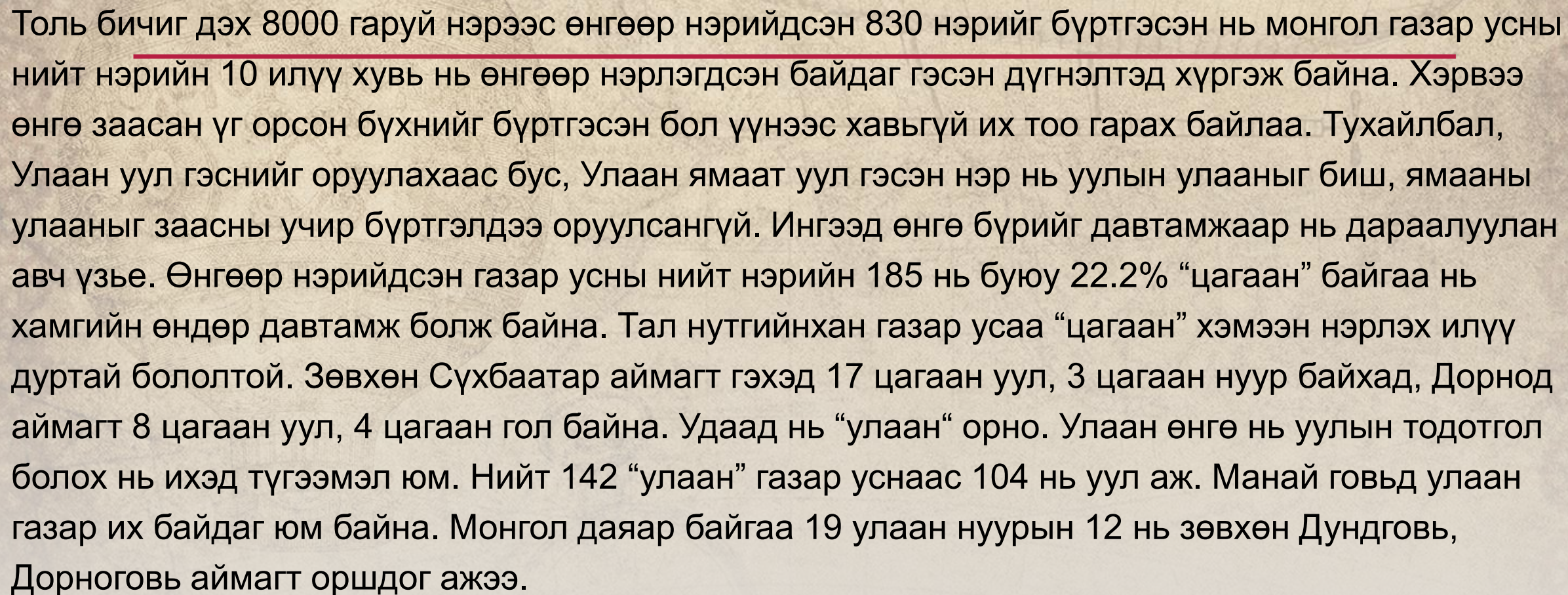
- Хоёр эхийг хэнд зориулж, ямар зорилгоор бичсэн бэ?
- Эхийн сэдэв юу вэ?
- “Шавж (1)”, “Шавж (2)” гэсэн хоёр эх нь шинжлэх ухааны хялбаршуулсан эх болохыг батлан ярилцъя

ЭХИЙГ УНШААД БҮХЭЛДЭЭ ЮУНЫ ТУХАЙ ӨГҮҮЛЖ БАЙГААГ ТОДОРХОЙЛОХ

Монголд цоохор нуур, цэхэр уул, саарал говь бий

(Газар усны нэр судлал буюу топонимикийн тухай)

Үгийн санд газар усны нэрийг судлах ухаан байх агаад тэр ухааныг олон улсын нэр томъёогоор топонимикс (toponymics) хэмээнэ. Газар усны нэр судлал хэмээх ухаан чухам юуг сонирхон үздэгийг харуулах үүднээс хэдэн жилийн өмнө хийж байсан нэгэн бичил судалгаанаас та бүхэнд толилуулсу. Урд дурдсанчлан монголчууд газар усны хэлбэр хэмжээ, овор дүр, байгалийн баялаг зэргээр нь нэрийдэхээс гадна өнгө зүсээр нэрлэх нь ихэд түгээмэл байна. Монголчууд ямар өнгөөр уул усаа илүүтэй нэрлэдэг, газрын нэрэнд орохдоо ямар өнгө юуг бэлгэддэг, өнгөний цаана өөр далд утга байж болох эсэхийг тодорхойлох үүднээс ардын багш цол хүртсэн Ш.Шагдар багшийн “Монгол газар зүйн нэрийн товч толь бичиг” дэх өнгөөр нэрлэсэн газар усны нэрийг түүж ажиглав. Уг тольд нийт 8000 орчим нэр орсноос 4200 нь уул нуруу, тал хөндий, 520 гаруй нь гол мөрөн, 230 орчим нь нуур цөөрөм, 290 орчим нь элс, говь нутаг аж. Ер нь мэргэжлийн хүмүүс болон нутгийн ардын тооцоогоор Монгол орны 1.5-2 ам дөрвөлжин километр нутаг бүр өөрийн гэсэн оноосон нэртэй байдаг гэнэ. Энэ тооцоогоор бодвол, Монгол улсын одоогийн нутаг дэвсгэр нэг сая шахам газар усны нэртэй байх нь.

Толь бичиг дэх 8000 гаруй нэрээс өнгөөр нэрийдсэн 830 нэрийг бүртгэсэн нь монгол газар усны нийт нэрийн 10 илүү хувь нь өнгөөр нэрлэгдсэн байдаг гэсэн дүгнэлтэд хүргэж байна. Хэрвээ өнгө заасан үг орсон бүхнийг бүртгэсэн бол үүнээс хавьгүй их тоо гарах байлаа. Тухайлбал, Улаан уул гэснийг оруулахаас бус, Улаан ямаат уул гэсэн нэр нь уулын улааныг биш, ямааны улааныг заасны учир бүртгэлдээ оруулсангүй. Ингээд өнгө бүрийг давтамжаар нь дараалуулан авч үзье. Өнгөөр нэрийдсэн газар усны нийт нэрийн 185 нь буюу 22.2% “цагаан” байгаа нь хамгийн өндөр давтамж болж байна. Тал нутгийнхан газар усаа “цагаан” хэмээн нэрлэх илүү дуртай бололтой. Зөвхөн Сүхбаатар аймагт гэхэд 17 цагаан уул, 3 цагаан нуур байхад, Дорнод аймагт 8 цагаан уул, 4 цагаан гол байна. Удаад нь “улаан” орно. Улаан өнгө нь уулын тодотгол болох нь ихэд түгээмэл юм. Нийт 142 “улаан” газар уснаас 104 нь уул аж. Манай говьд улаан газар их байдаг юм байна. Монгол даяар байгаа 19 улаан нуурын 12 нь зөвхөн Дундговь, Дорноговь аймагт оршдог ажээ.

“Хар” өнгөтэй газар усны нэр нийт өнгө бүхий нэрсийн 12.4% (105)-ийг эзэлж байна.

Газар усны нэрийг дотор нь хуурай газрын нэр буюу ороним, усны нэр буюу хидроним хэмээн ангилдаг бөгөөд монголчууд хидроним, ялангуяа гол горхио хар өнгөөр тодотгох дургүй хүмүүс аж. Ердөө хоёрхон хар гол Монгол нутгаар урсаж байна.

“Хөх” өнгөөр тодотгосон газар усны нэр 72 (8.67) байгааг харахад ихэнх нь уул бөгөөд мөн л хөх гол горхи гэж бараг байдаггүй юм байна. Уул, нуур зэрэг тогтвортой газрууд “хөх”, харин гол горхи зэрэг хөдөлгөөнт газар ус “цэнхэр” байдаг аж. Үүнээс цааш “шар”, “шарга” (65), хүрэн (51) газрууд дараална. Хүрэн, бор хоёр хидроним буюу усны нэрэнд огт тохиолддоггүй. Үүнчлэн 27 “буурал”, 25 “алаг”, 20 “эрээн”, бас 20 “хонгор” газар бүртгэгдэв. 12 “цэнхэр” газар усны нэрийн 5 нь гол бөгөөд “цэнхэр” уул, нуруу гэж бараг байдаггүй нь тогтонги газар усыг монголчууд “хөх” гэж нэрлэдэг уламжлалтай холбоотой.

Цаашилбал, “ухаа” (11), “гялгар, гялаан” (10), “ногоон” (8), “цэгээн” (7), халтар (6) газар ус цөөн боловч байна. Хамгийн ховор газруудыг тоочиход Монгол нутагт 4 “халиун” уул, 2 “цоохор” уул, нэжгээд “ягаан” уул, тал, 2 “загал” уул, 1 “саарал” говь болон нэжгээд “цэхэр” уул болон гол оршдог аж.

Өнгөөр газар усыг нэрлэхдээ монголчууд голчлон уг газрын жинхэнэ өнгийг харгалздаг байна. Энэ уламжлал өнөөг хүртэл үргэлжилж байгаа бөгөөд ойрхны жишээ татахад 1957 онд Говь-Алтай аймагт газар хөдлөлтөөр хэд хэдэн нуур үүссэн нь цайвар ногоон, хар ногоон болон хар өнгөтэй байсан тул судлаачид анх Билүүтийн ногоон нуур, Улиастайн ногоон нуур, Улиастайн хар нуур хэмээн нэрийдсэн байна. Гэвч нутгийн ард түмэн хожим нь эдгээр нуурын нэрийг уг өнгийг хадгалсан эрдэнийн чулууд болгон Оюу, Номин, Биндэрьяа хэмээн солин нэрлэжээ.

Маш сонирхолтой нэгэн зүйл болбоос, газар усны нэр дэх өнгө нь олон тохиолдолд жинхэнэ өнгөнөөсөө өөр утгыг илэрхийлдэг явдал юм. Бидний дээр гаргасан тооцоогоор цагаан, улаан, хөх (цэнхэр), хар, шар (шарга) гэсэн таван өнгө газар усны нэрэнд хамгийн түгээмэл бөгөөд нийт өнгөөр нэрийдсэн газар усны нэрийн 70 орчим хувийг эзэлж байна. Гэтэл эртний монгол-түрэг соёлд энэ таван өнгө үндсэн дөрвөн зүг болон төвийг илтгэдэг байсан байна. Үүнд, зүүн зүг-хөх, урд зүг-улаан, баруун зүг-цагаан, хойд зүг-хар өнгөтэй дүйх бөгөөд шар өнгөөр төв хэсгийг бэлгэддэг байв. Судлаач Н.Л.Жуковская яг энэ бэлгэдлийг баримтлан Чингис хааны үр сад Их Монгол улсын баруун хэсгийг “Цагаан орд”, зүүн хэсгийг “Хөх орд” хэмээн нэрлэсэн гэж үзсэн байна. Түүнийхээр монголчууд Оросын хааныг “Баатар цагаан хаан”, “цагаан орос” хэмээн хэлэлцдэг нь мөн баруун зүгийг заасан үг гэнэ.

... Газар усны нэрэнд өнгө жинхэнэ утгаараа болон зүг чиг зааж орохоос гадна өөр бусад утгыг зааж болохыг үгүйсгэх аргагүй. Жишээ нь: зөвхөн “хар” гэсэн үг монгол, түрэг хэлнүүдэд ямар ямар утга илэрхийлдгийг бүртгэн үзвэл: 1. хар өнгө, 2. дан (хар цай гэвэл хар өнгөтэй цай бус, сүүгүй дан хар цай, хар шөл гэвэл махнаас өөр юмгүй дан шөл, радиод хар яриа гэвэл хөгжимгүй дан яриаг хэлдэг.) 3. том (киргиз: кара мал буюу хар мал- бод мал), 4. хүчтэй, чанга (хар шуурга, хар эрчээрээ), 5. газрын, хөрсний (турк: кара сулари буюу хар ус- газрын ус), 6. тоолшгүй, маш их (хар мянга), 7. доод язгуурын, энгийн (хар ажил, хар хүн, харц ард) гэх мэт.

Өнгөний талаар цаашид сонирхон судалъя хэмээвээс С. Дулам багшийн бичсэн “Монгол бэлгэдэл зүй” номыг уншихыг зөвлөөд газар усны нэрэн дэх өнгөний талаар хийсэн бичил судалгаанаасаа хоёр сонирхолтой ажиглалт дурдан өгүүллээ өндөрлөсү.

Хар-цагаан, хөх-цэнхэр, хүрэн-бор гэсэн эсрэгцлээр газар усны нэрүүдийг авч үзэхэд өнгө нь улам гүн, бараан болох тусмаа уг газар нь өндөр, ус нь гүнзгий, тогтвортой болж байхад эсрэгээрээ цайвар, гэрэлтэй өнгөөр хөдлөнгө, гүехэн ус хийгээд нам дор газрыг нэрлэдэг байна.

Монгол хэлэнд зэрэгцсэн тодотголууд хатуу дэс дараатай байдаг. Гурван том хар чулуу гэхэд эхлээд тоо, дараа нь хэлбэр хэмжээ, хамгийн сүүлд өнгө заасан тодотгол нэрийн өмнө байрлана. Хар гурван том чулуу гэж ярихгүй. Гэтэл маш олон газар усны нэрэнд Улаан өндөр уул, Хар өндөр уул гэсэн дараалал тохиолдож байна.

М. Саруул-Эрдэнэ

ЭХИЙГ АГУУЛГЫН БҮТЦИЙГ ЗААГЛАХ

Эхлэл

- Үгийн санд газар усны нэрийг судлах ухаан байх агаад ... бүртгэлдээ оруулсангүй.

Гол

- Ингээд өнгө бүрийг давтамжаар нь дараалуулан авч үзье ... Энгийн гэх мэт

Төгсгөл

- Өнгөний талаар цаашид сонирхон судалъя хэмээвээс ... тохиолдож байна.

ЭХИЙН АГУУЛГЫГ ЯРИЛЦЪЯ

Асуулт

Хариулт

Яагаад судалгаа хийх болов?

Газар усны нэр судлал хэмээх ухаан чухам юуг сонирхон үздэгийг харуулах үүднээс

Юуг судлав?

Монголчууд газар усныхаа нэрийг өнгө зүсээр нэрлэдэг нь түгээмэл. Тэр өнгөний цаана өөр далд бэлгэдэл утга байж болох эсэхийг

Судалгаанд юу ашиглав?

Ш.Шагдар багшийн “Монголын газар зүйн нэрийн товч толь бичиг”

Яаж судлав?

1. Өнгөөр нэрлэсэн газар усны нэрийг түүж, давтамжийг тооцоолсон.
2. Газар усны нэрлэсэн өнгөний утгыг харьцуулсан.

Судалгаанаас юу юу илрэв?

1. Уг тольд нийт 8000 орчим нэр орсноос 4200 нь уул нуруу, тал хөндий ,520 гаруй нь гол мөрөн, 230 орчим нь нуур цөөрөм, .290 орчим нь элс, говь нутаг.
2. цагаан- 185, улаан -142, хар – 105, шар шарга- 65, буурал- 27, алаг- 25, эрээн- 20... гэх мэтээр өнгө тус бүрээр нэрлэгдсэн газар усны нэрийг тоолж, тооцоолсон.

Ямар ямар дүгнэлт хийв?

1. Монгол газар усны нийт нэрийн 10 илүү хувь нь өнгөөр нэрлэгдсэн байдаг.
2. Газар усыг нэрлэхдээ: а. Голчлон уг газрын жинхэнэ өнгийг харгалздаг, б. Газар усны нэрэнд өнгө жинхэнэ утгаараа зүг чиг заадаг. в. бусад утга зааж болохыг үгүйсгэх аргагүй.

Дүгнэлт бүрийг юугаар дэлгэрүүлж тайлбарласан бэ?

2а. Ш.Шагдар багшийн “Монгол газар зүйн нэрийн товч толь бичиг” дэх өнгөөр нэрлэсэн газар усны нэрийг түүж ажиглав.

2б. 1957 онд Говь-Алтай аймагт газар хөдлөлтөөр хэд хэдэн нуур үүссэн нь цайвар ногоон , хар ногоон болон хар өнгөтэй байсныг тайлбарлаж, Жуковскаягийн судалгаанаас эш татсан. 2в. “хар” гэсэн үг монгол, түрэг хэлэнд ямар ямар утга илэрхийлдгийг тайлбарласан.

ЭХИЙН АГУУЛГЫГ НЭГТГЭН ДҮГНЭХ

1. Зохиогч яагаад энэ эхийг бичих болсны учрыг тайлбарлаарай.

Газар усны нэр судлал хэмээх ухаан чухам юуг сонирхон үздэгийг ,Монголчууд уул ус,газар нутгаа ямар өнгөөр голлон нэрлэдэг, газрын нэрэнд орсон тухайн өнгө юуг бэлгэддэг, өнгөний цаана өөр далд утга байж болох эсэхийг тодорхойлох, уншигчдад сонирхолтой мэдээлэл өгөх зорилготой бичсэн.

2. Юуг үндэслэж “ Монгол газар усны нийт нэрийн 10 илүү хувь нь өнгөөр нэрлэгдсэн” гэж дүгнэсэн бэ?

Ардын багш Ш.Шагдар “ Монгол газар зүйн нэрийн товч толь бичиг” дэх 8000 гаруй нэрээс өнгөөр нэрийдсэн 830 нэрийг бүртгэсэнээс , монгол газар усны нийт нэрийн 10 илүү хувь нь өнгөөр нэрлэгдсэн гэж дүгнэсэн.

ЭХИЙГ ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ХЯЛБАРШУУЛСАН ЭХ МӨН ГЭДГИЙГ БАТАЛЪЯ

1. Эхээс мэргэжлийн үг, нэр томъёог түүж бичээд, утгыг нь тодруулан тайлбарлаарай.

Топонимикс – газар усны нэрийг судлах ухаан
Ороним- хуурай газрын нэр
Хидроним- усны нэр

2. Эхэд уран дүрслэл, шилжсэн утгаар нь хэрэглэсэн үг байна уу?

- Улаан ямаат уул гэсэн нэр нь уулын улааныг биш, ямааны улааныг заасан
- Нэжгээд “ягаан” уул , нэжгээд “ цэхэр” уул болон гол оршдог.
- Оросууд болон хааныг нь - цагаан орос, Баатар цагаан хаан
- Дан - хар цай- сүүгүй цай , хар шөл- махнаас өөр юмгүй шөл, хар яриа- хөгжимгүй дан яриа , тоолшгүй, маш их- хар мянга , доод язгуурын, энгийн- хар ажил, хар хүн, харц ард гэх мэт

3. Эхийг сонирхолтой болгосон ямар хэсэг байна? Зохиогч яагаад эхийг “Монголд цоохор нуур, цэхэр уул, саарал говь бий” гэж нэрлэсэн бэ?

Хамгийн ховор газрууд цоохор , цэхэр, саарал нэршилтэй байсан. Магадгүй энэ нь тухайн газрын жинхэнэ өнгийг илэрхийлж байсан учраас ийнхүү нэрлэсэн байж магад .

ЭХЭЭС БАРИМТ , ДҮГНЭЛТ, ТАЙЛБАР, ТААМАГЛАЛЫГ ЯРИЛЦЪЯ

	Дүгнэлт
1 Урд дурдсанчлан монголчууд газар усны хэлбэр хэмжээ, овор дүр, байгалийн баялаг зэргээр нь нэрийдэхээс гадна өнгө зүсээр нэрлэх нь ихэд түгээмэл байна.	
2 Монголчууд ямар өнгөөр уул усаа илүүтэй нэрлэдэг, газрын нэрэнд орохдоо ямар өнгө юуг бэлгэддэг, өнгөний цаана өөр далд утга байж болох эсэхийг тодорхойлох үүднээс ардын багш цол хүртсэн Ш.Шагдар багшийн “Монгол газар зүйн нэрийн товч толь бичиг” дэх өнгөөр нэрлэсэн газар усны нэрийг түүж ажиглав.	Тайлбар
3 Уг тольд нийт 8000 орчим нэр орсноос 4200 нь уул нуруу, тал хөндий, 520 гаруй нь гол мөрөн, 230 орчим нь нуур цөөрөм, 290 орчим нь элс, говь нутаг аж.	Баримт
4 Ер нь мэргэжлийн хүмүүс болон нутгийн ардын тооцоогоор Монгол орны 1.5-2 ам дөрвөлжин километр нутаг бүр өөрийн гэсэн оноосон нэртэй байдаг гэнэ. Энэ тооцоогоор бодвол, Монгол улсын одоогийн нутаг дэвсгэр нэг сая шахам газар усны нэртэй байх нь.	Таамаглал

А.

Баримт ,
тайлбар

Баримт ,
тайлбар

Дүгнэлт

Б.

Дүгнэлт

Баримт, тайлбар

Баримт, тайлбар